

פרשת בהעלותך: רבנים, כהנים ולויים

בכל ארגון העוסק בעשייה רוחנית – תרבותית, ישנה חלוקה בין אלו העוסקים בעיקר היצירה לבין צוות של עובדים המספק את המעטפת המאפשרת ליוצרים לפעול. לדוגמה, בתיאטרון, יש מחזאי, במאי ושחקנים שעוסקים בגוף היצירה, במוסיקה ישנם יוצרים – המלחין או המעבד, ומבצעים – נגנים, זמרים ומנצח. גם בתיאטרון וגם במוסיקה מקיפים את היוצרים הללו בעלי תפקידים שונים ומגוונים, מהם קרובים יותר למעשה היצירה, כדוגמת עובדי הבמה: תפאורנים או אנשי התאורה והקול. מהם רחוקים עד מאד מן המעשה עצמו: העוסקים בשיווק, מכירת כרטיסים, ארגון האולם וסידורו, מימון ההפקה ועוד ועוד. גם בבית הספר, בישיבה ובאקדמיה, קיימים מורים ותלמידים שהם עוסקים בענין הלימודי עצמו, ולמענם קיים המוסד, וסביבם מפעל שלם של תומכי-למידה ואנשי ארגון, מהמנהלה והמזכירות ועד השומרים ועובדי הנקיון. אפשר למנות ברשימה זו גם את המימסד הרפואי. הנחלק לרופאים וחולים מצד אחד, ולכלל המקצועות הדרושים לקיומה של מערכת רפואה, בדומה ללויים.

גם במשכן היו שתי קבוצות תפקידים שכאלה. הקבוצה העוסקת בליבת עבודת הקודש, הקרבת הקרבנות וכל הנלווה לכך כקטורת ונרות ונסכים – אלו הכהנים. העוסקים במעטפת – הם הלויים. בדרך כלל מתייחסים אל הכהנים והלויים כשני מעמדות מדורגים זה מעל זה בישראל. כפי שבא לידי ביטוי בסדר הקרואים לתורה: ראשון כהן, שני לוי ואחריהם ישראל. אך בצד המבנה ההירארכי והמדורג של הקדושה והייחוס, קיים גם יחס אחר בין הכהן והלוי, שמבחינת ביניהם הבחנה גמורה, ועל פיו יש לראותם כעומדים זה בצד זה, בשני תפקידים שונים במהותם ובעלי אפיונים שונים הנובעים מההבדלים בין התפקיד.

בראש ובראשונה יש לציין את ההבדל הבסיסי בין שני המושגים: "כהן" הוא שם של תפקיד, ממנו נגזר הפועל לכהן, והתפקיד: כהונה. כהן הוא תפקיד הקיים גם בדתות ותרבויות אחרות: מלכיצדק מלך שלם היה כהן "לא-ל עליון", פוטיפרע היה כהן-און, ויתרו היה כהן מדין. לעומת זאת, "לוי" הוא שם של שבט, הנסמך על שמו הפרטי של השלישי בבני יעקב. בספר שופטים מתואר נער לוי, שהיה לכהן. כלומר, הוא היה לוי מצד ייחוסו השבטי, וקיבל את תפקיד הכהן במקום הפולחן שהתקין מיכה ולאחר מכן שבט דן בנחלתו החדשה. הכהנים מכהנים, אך הלויים אינם "מלויים". עם זאת יתכן שהפועל "ללוות" ממנו נגזר שמו של השבט – "עתה הפעם ללווה אישי אלי" – מרמז על תפקידם של הלויים, כמי שמלוים את עבודת הכהנים.

בפרשת במדבר מוגדר תפקידם של הלויים כך:

וְאֵתָהּ הַפֶּקֶד אֶת הַלְוִיִּם עַל מִשְׁפַּח הָעֵדֻת וְעַל כָּל כְּלִי וְעַל כָּל אֲשֶׁר לוֹ הֵמָּה יִשְׂאוּ אֶת הַמִּשְׁפָּח וְאֵת כָּל כְּלִי וְהָם יִשְׁרְתוּהוּ וְסָבִיב לְמִשְׁפַּח יִחְנֹו: וּבְנִסְעַ הַמִּשְׁפָּח יוֹרִידוּ אֹתוֹ הַלְוִיִּם וּבְחִנּוֹת הַמִּשְׁפָּח יִקְיִמוּ אֹתוֹ הַלְוִיִּם וְהָיָה הַקָּרָב יוֹמֵת: וְחָנּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ עַל מִחְנֵהוּ וְאִישׁ עַל דְּגָלוֹ לְצַבְאָתָם: וְהַלְוִיִּם יִחְנֹו סָבִיב לְמִשְׁפַּח הָעֵדֻת וְלֹא יִהְיֶה קֶצֶף עַל עֵדֻת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְשָׁמְרוּ הַלְוִיִּם אֶת מִשְׁמֶרֶת מִשְׁפַּח הָעֵדֻת: (במדבר א, נ-נג)

שני התפקידים העיקריים הם: משא המשכן בעת מסע המחנות, כולל פירוקו והקמתו, ובעת החניה – שמירה עליו.

בפרק העוסק במפקד הלויים, הם מוצגים כמי שאחראים בעיקר על משמרת המקדש, וכמי שמשרתים במידה מסוימת את הכהנים:

וְשָׁמְרוּ אֶת מִשְׁמֶרְתוֹ וְאֵת מִשְׁמֶרֶת כָּל הָעֵדָה לְפָנָי אֲהִל מוֹעֵד לְעַבְדֵי אֶת עֲבֹדַת הַמִּשְׁפָּח: וְשָׁמְרוּ אֶת כָּל כְּלֵי אֲהִל מוֹעֵד וְאֵת מִשְׁמֶרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְעַבְדֵי אֶת עֲבֹדַת הַמִּשְׁפָּח: וְנִתְּתָה אֶת הַלְוִיִּם לְאַהֲרֹן וּלְבְנָיו נְתוּנִים נְתוּנִים הֵמָּה לוֹ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: במדבר ג, ז-ט

התפקיד של הכהנים אינו מתמצה רק בהקרבת קרבנות, הם גם אמורים להיות אחראים על חינוכו של עם ישראל. כשופטים וכמורים. גם תפקידים אלו הם חלק מהליבה של עולם הקדושה, ושונים במהותם מהתפקיד המלווה, המסדר והשומר של הלויים. לא יפלא איפוא, שהכהנים ותפקידיהם מוזכרים מאות פעמים בספר ויקרא, ספר הקרבנות והקדושה, והלויים אינם מוזכרים בו כמעט כלל. ואילו בספר במדבר, בפרשות העוסקות בסדור המשכן ומחנה ישראל לדגליו, מתואר תפקידם של הלויים בפירוט רב, בשל החלק החשוב והמשמעותי שעמסו על שכמם בעת מסע המשכן והמחנות, הן בנושיאה בפועל של המשכן, הן במלאכת פירוקו והרכבתו והן באחריות על שמירתו במקומו במרכז המחנה.

בפרשת בהעלותך, מתואר טקס הקדשת הלויים לתפקידם. מן התיאור עולה שהלויים הוקדשו על ידי עם ישראל ועל ידי הכהנים לתפקידם, כנציגי עם ישראל בשרות המקדש.

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: קח אֶת הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל... וְהִקְרַבְתָּ אֶת הַלְוִיִּם לִפְנֵי אֱהֱל מוֹעֵד וְהִקְהַלְתָּ אֶת כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וְהִקְרַבְתָּ אֶת הַלְוִיִּם לִפְנֵי ה' וְסָמְכוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת יְדֵיהֶם עַל הַלְוִיִּם: וְהִנִּיף אֶהְרֹן אֶת הַלְוִיִּם תְּנוּפָה לִפְנֵי ה' מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לְעֹבֵד אֶת עֲבֹדַת ה'... וְאֶתְּנָה אֶת הַלְוִיִּם נְתָנִים לְאֶהְרֹן וּלְבָנָיו מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְעֹבֵד אֶת עֲבֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֱהֱל מוֹעֵד וּלְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיֶה בְּבָנֵי יִשְׂרָאֵל נֶגֶף בְּגֹשֶׁת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הַקֹּדֶשׁ... במדבר ח, א-כו

הקדשתם של הלוויים והתמנותם לתפקידיהם מתוארת בפרשתנו כמעמד של סמיכה ותנופה, בני ישראל סמכו ידיהם עליהם כשלוחיהם, ואהרן הכהן הניף אותם לפני ה' מאת בני ישראל. מעשה הדומה למעשה של קרבן. לעומת זאת, הקדשת הכהנים מתוארת בפרשת תצוה כפעולה של קידוש, הכהנים נמשחו בשמן המשחה, כמו כלי המשכן. (שמות ל כט) קדושת הכהנים היא תנאי יסודי במילוי תפקידם, ואילו אצל הלוויים, המינוי אינו מבוסס על ערך יתור של קדושה.

נראה, שבעוד שהכהנים הם קבוצה מובחרת של מי שמוכשרים לעבודת הקודש, ולכן עליהם לשמור על ייחודים וקדושתם, כגון בענייני נישואין, איסור טומאה, ופסול בעלי-מורס, הרי שעבודת הלוויים אינה זוקקת כישורים מיוחדים, ולכן כל אחד מבני שבט לוי יכול לשמש בתפקידו זה, מומים אינם פוסלים, אין דרישה להקפדה מיוחדת בנישואין ואין להם הגבלות מיוחדות בנישואין – אין הם נבדלים משאר ישראל.

כאמור בפתיחת דברינו לעיל, המתכונת של חלוקת תפקידים לכהנים ולויים קיימת גם מחוץ למשכן, אם כי אין היא משתמשת באותם תארים ואף לא מזכה את דמויי-הכהנים ודמויי-הלוויים בזכויותיהם וחובותיהם של בני אהרן הכהן ובני שבט הלוי.

לא תמיד ברור איפה עובר הגבול בין תפקיד כהני לבין תפקיד של לויים. במערכת הרפואית, לדוגמה, פעמים שהאחות היא בבחינת לוי, היא מסדרת ומארגנת, מסייעת לרופא במילוי תפקידם. אולם לעתים נדרשת מן האחיות התנהגות הנראית להיות התנהגות של "כהן". הנוקטת עמדה ניהולית או אפילו מקצועית-רפואית, לא כמשרתת של הענין הכהני - המימסד הרפואי, אלא כאדם המבקש שנושא בעצמו משרה מקצועית ומוכרת בתחום הרפואה, ולכן יש משקל וחשיבות למעשיו ולחיות דעתו.

בהקשר זה מעניין לרון גם בתפקיד הרבנות. ברור, שבתפקיד הרבנות ישנה ליבה של כהונה, וסביבה גם מעטפת של לויים: הרב הראשי קובע מדיניות ופוסק, נואם בציבור ומהווה דמות של כהונה וקדושה. ואילו הצוות של הרבנות, משגיחי הכשרות, רושמי הנישואין ודומיהם, הם בבחינת לויים. מרב שהוא בבחינת כהן מצופה להיות איש א-להים קדוש, העוסק רוב זמנו בתורה ובתפילה, וחורג משגרת יומו המקודשת רק כאשר הוא נדרש לעשות מעשה נחוץ לשם שמים. לעומתו, רב שהוא בבחינת לוי, גם אם הוא תלמיד חכם גדול, עיקר תפקידו אינו להרביץ תורה ליושבי ארץ הקודש, או אפילו לבני עירו, אלא שומה עליו להתפנות למלאכת הקודש שבחר לעסוק בה, הטיפול הציבורי בעניינים הנוגעים לדת ישראל, תורה ומצוות. רב שרבנותו היא מן הסוג הכהני, ייבחן בראש ובראשונה בהיקף חידושי התורה שלו ולמדנותו, ואולי גם בצדקתו ובמעשיו הטובים. לעומת זאת רב שרבנותו היא מן הסוג הלוי, ייבחן ביכולתו לשאת את משא הקודש. ביכולותיו הארגוניות והמנהליות, ביכולתו להניע את המשכן בפקודת ה', לפרקו ולשוב ולהקימו במקום חדש בהתאם לצרכי ההתקדמות של עם ישראל. כל אלה הם תפקידיו של הרב הלוי. בדרך כלל, אין אפשרות לקיים את שני התפקידים כאחד, ולכן חילקה התורה את התפקידים לשתי קבוצות מובחנות – כהנים ולויים. גם בעולם שמחוץ למקדש, התפקידים של ההנהגה והקדושה הכהנית, ושל השירות הציבורי בעל האופי הלוי, מתחלקים בין מספר אנשים. שליח ציבור בתפילה נושא בתפקיד של כהן, וכמותו הדרשנים ומגידי השעורים בבית הכנסת אף הם שייכים לעולם הכהונה. ואילו הגבאים והשמשים של בית הכנסת, שייכים בלא ספק למחנה הלוייה.

אחד הדברים הראשונים שצריך לברר לפני שמתקדמים בפולמוס על בחירת הרב הראשי לישראל, היא השאלה באיזו סוג של רבנות מעוניינים, האם ברב שהוא בבחינת כהן, או ברב שהוא בבחינת לוי.